

Erik Housted:

Preussiske og østrigske krigsfanger i Danmark 1864

Xylografi i Illustrirte Zeitung 16. april 1864 visende nogle af de første tyske og østrigske fanger i Kastellet i København.

Det er almindeligt bekendt at der blev taget flere tusind danske soldater til fange i krigen 1864. De blev typisk anbragt i tyske og østrigske fæstninger og blev i øvrigt gennemgående behandlet pænt. Der blev naturligvis også taget preussiske og østrigske fanger, men i langt færre antal. Man har ikke vidst meget om disse, da arkiverne tilsyneladende intet indeholdt. Og dog – jeg opdagede tilfældigt at der faktisk i Forsvarets Arkiver beror en del materiale om sådanne fanger. Ingen har blot kunne finde det, fordi det var fejlagtigt registreret som ”danske krigsfanger, døde på preussiske lazaretter”. Fejlen er på min foranledning blevet rettet, og man kan nu på:

www.arkivalieronline.dk – militærvæsen – krigen 1864 – såkaldt ”senere indkomne sager” vedr. krigen i 1864 – Generalstabens Taktiske afdeling, Generalstabens krigsføringsdepot: Kommissionen af 18/3 1865: fortegnelser over preussiske og østrigske fanger i dansk fangenskab (i Kastellet) m.m.

finde præcise oplysninger om fangerne.

Interesserede opfordres til selv at søge efter denne kortfattede oversigt over indholdet i de **80 opslag**. Det er en fordel at kunne læse gotisk håndskrift:

1. Summarisk til- og afgang af fanger 20/3-19/7 1864 (på blå papir, benyttet som omslag for de følgende arkivalier)
2. Skr. 18/2 1864 fra Kommandoen på Als til Kommandantskabet i Citadellet Frederikshavn om transport af 3 fanger
3. Fortegnelse af 29/2 1864 fra ritmester Moe over 27 fanger taget af 3. Dragonregiment, 5. eskadron, den 29/2 1864 ved Vorbasse
4. Skr. 2/3 1864 fra pladskommandantskabet i Horsens til løjtnant v. Boalth, 6. Dragonregiment om en fange som skal føres til København.
5. Telegram fra Horsens 2/3 1864 fra Boalth til kommandanten i Citadellet Frederikshavn om at han den 3/3 afgår med dampskib fra Horsens til Korsør derfra med tog i København med fangetransport (1 officer, 1 officersaspirant og 28 underofficerer og menige, eskorte: 1 underofficer og 8 menige)
6. Telegram fra Korsør 3/3 1864 til Kommandantskabet i København: Afgået med godstoget kl.1, Transport af fanger 2 officerer, 25 underofficerer og menige.
7. Telegram af 29/3 1864 fra Lunding, kommandantskabet i Fredericia til Krigsministeriet om at en transport 21 af preussiske husarer og 1 østrigsk infanterist med et kommando af 7 mand under kaptajn Stockfleth afgår til Korsør og derfra med tog til København. En såret preussisk husar er efterladt i Fredericia.
8. Fortegnelse af 29/3 1864 fra oberstløjtnant Holten Bechtolsheim, Pladskommandantskabet i Sønderborg til kommandantskabet i Citadellet Frederikshavn over 27 preussiske fanger af 18. Regiment, 8. – 11. kompagni (1 officer og 26 underofficerer og menige)
9. Telegram af 30/3 1864 fra pladskommandantskabet i Sønderborg til Kommandantskabet i Citadellet Frederikshavn om stilling af eskorte ved (Kbh.) banegård til 26 fanger som vil ankomme med aftentoget.
10. Telegram af 30/3 1864 fra ritmester Pingel, Korsør til kommandantskabet i København om at 27 Fanger og 1 civilarrestant afgår med ekstratog til København.
Tilhøjet på blanketten: For fangernes modtagelse bliver sørget og de skulle blive afsendte til Castellet. Den civile arrestant skal blive indsat på Hovedvagten.
Olufsen
11. Fortegnelse over 2 preussiske krigsfanger fra Pladskommandantskabet i Svendborg 21/4 1864
Fangerne er modtaget fra pladskommandantskabet i Faaborg og afgår til Korsør for at sendes videre til København (Vilhelm Grünwald, 18. Regiment, 12. kompagni og Ferdinand de Fries, 53. Regiment, 10. kompagni)
12. -15. Fortegnelse over syge og sårede fanger pr. 18/3 1864:
Garnisonshospitalet i København: (1 østrigsk jæger og 5 preussiske husarer)

Sølvgades kasernes lazaret: 1 østrigsk løjtnant
Kronprinsessekedes kasernes lazaret: 4 østrigske infanterister, 1 preussisk gardeinfanterist
Samt tilføjelser 21/3, 28/3 og 7/4

16. - 19. Fortegnelse over 2 døde fjendtlige fanger samt dødsattester 12/7 1864 (indbragte af Aarøes
Strejfkorps som sårede)

21.- 39. Udskrivningssedler for helbredte fra lazaretterne

40. - 50. Til - og afgang af fanger 10/2- 25/12 1864 m.v.

51.- 71. Fortegnelse over fanger (hvert opslag = 2 protokolsider). Fortegnelsen indeholder: fulde
navn, fødested/dato/år, grad/regiment/kompagni/eskadron, dato og sted for
tilfangetagelse, såret eller usåret, eventuelle bemærkninger (såsom desertører og
overløbere, tjeneste i byen, frigivelse)
Østrigske fanger lb. nr. 1-62
Preussiske fanger lb. nr. 1-128
Fortegnelsen er ajourført med til- og afgang frem til oktober 1864.

72. - 73. Indklæbte tilføjelser

74. - 80. Omskrevet fortegnelse over internerede fanger i Citadellet Frederikshavn
Pr. 17/3 1864 og derefter løbende ajourført til 22/4 1864

Yderligere findes på:

**www.arkivalieronline.dk – militærvæsen – krigen 1864: Overkommandoen over den
aktive Armé, F. Rapporter over fjendtlige desertører og diverse sager,
Opslag 1-32.**

Opslagene 12-32 rummer rapporter med forklaringer fra forskellige desertører som kan genfindes i
fortegnelserne over fanger.

Bemærkninger og eksempler:

De første fanger fra kampene ved Dannevirke og tilbagetog herfra ankom til København den 10.
februar og blev indkvarteret i Kastellet (Citadellet Frederikshavn).

Fangerne var medbragt under tilbagetog og endte i Sønderborg. Nedenfor er vist skrivelsen
(opslag 2) om deres transport til København.

Derunder ses det første opslag (nr. 52) i fangelisten over østrigske fanger. Sandsynligvis er listen
skrevet af en af fangerne, i hvert fald en som kunne forstå og skrive de mange fremmede navne
såvel på personer som steder. Den er affattet på tysk.

Commandanten paa Alø
Sandeborg d. 18 Februar 1864.

Minj af 22de Augusts 1de Comman-
dant Nr. 50, Rasmus Nielsen er beordret til at trans-
portere 3de Livregimentets Sæsoner i Landet
til Kjøbenhavn hvor han end Ankom skal
for at møde sig til Commandantens Ordre.
Transporterne er derfor medgivet 8 Rind
til Svømmingsudrustningen og for sig og
Sæsonerne. Sæsonerne af Comman-
dantens Ordre er blandede med de gamle rødtørrede
Sæsoner indtil.

Lagaertsen

Officer og Commandant

De omrøttede 3de Livregimentets Sæsoner under Sæsonerne
af Commandantens Ordre i Charitets Indsamlingen
den 22de Februar 1864. Sæsonerne

Til

Commandantens Ordre paa Sandeborgs Fæstning
forplænt den 21/2-64

Linj		Jahr			Linj	Linj	Linj			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Winter Jäger	1841	Pottowitz in Prag in Böhmen	Prag	18. Jäger Linien 2 Compagnie	1861	1864	Rustof		Linj
2	Palmen Jäger	1839	Wien	Wien		1859				
3	Jäger	1839	Kagerow	Kagerow	30. Infanterie Regiment 5 Compagnie	1858				
4	Jäger	1841	Boharze	Polen	30. Infanterie Regiment 5 Compagnie	1860				Aufbewahrung in Magdalen Stadt
5	Jäger	1840	Alap	Ungarn	9. Infanterie Regiment 3 Compagnie 1. Bataillon 2. Bataillon 3. Bataillon	1860	1864	Honstorf		
6	Jäger	1843	Uograd				1864			
7	Jäger	1840	Natolitz	Böhmen	18. Infanterie 2 Compagnie	1860	1864	Rustof		
8	Jäger	1842	Wladibog	Bisseck		1863				
9	Jäger	1838	Lehnwitz	Böhmen	Wladibog Regiment 6 Compagnie	1859	1864	Veste		
10	Jäger	1842	Wladibog			1863				

Kastellets kommandant udgav følgende bestemmelser for opholdet:

”Der tilstaas daglig en Stabsofficer (Oberstløjtnant og opefter) 1 Rigsdaler og 32 Skilling, en Fændrik 48, Underofficerer 32 og en Menig 20 Skilling, Officerer og Fændriker skal for deres Penge selv udrede alle Udgifter til Forplejning, Vask etc. Maden kan de faa hos Marketenderne mod takstmæssig Betaling.

Underofficererne og Menige faar desuden 1½ Pund Brød daglig in natura, 2 Skjorter, 2 Par Strømper, 1 Par Sko, 1 Par Benklæder, 1 Hue, 1 Trøje og 2 Halstørklæder, saafremt de maatte mangle disse Sager, Vask af 1 Skjorte og 1 Par Strømper ugentlig samt gratis Haarklipning og Barbering.

Ved Afdrag skulde de betale til Middagsmaden, for Istandsættelse af Klædningsstykker og for Porto.

De Lokaler, i hvilke de opholder sig, opvarmes og forsynes med Inventar ved Kommandantskabets Foranstaltning.

Officererne indkvarteres i de ledige Officerskvarterer og kan mod Æresord færdes frit i Byen. Underofficerer og Menige, af hvilke de sidste indkvarteres i Lokalerne oven over Marketenderiet i Nordre Magasin, kan færdes ude 2 Timer daglig under Eskorte. Der anskaffes passende Lektüre. Paa Samlingsstuerne skal være Skak, Domino, Dam og Spillekort, ligesom der om Søndagen skal afholdes Gudstjeneste, skiftevis katolsk og protestantisk.”

Der var meget få officerer blandt fangerne og ingen med højere rang end løjtnant. Sårede blev indlagt på Garnisonshospitalet i Rigersgade eller på et af byens lazaretter og først når de var udskrevet som helbredte, blev de overført til Kastellet. Ligesom danske fanger i preussisk eller østrigsk fangenskab gennemgående blev behandlet godt, blev fangerne i Kastellet og lazaretterne behandlet overordentlig godt.

Som bevogtningsmandskab fungerede to kompagnier af den nyoprettede ”Københavns Garnisons Bataillon”, som blev indkvarteret på Kastellet fra 14. december 1863.

Østrigere og preussere blev indkvarteret hver for sig. De første, blandt hvilke der var mange overløbere/desertører, faldt hurtigt til i Kastellets omgivelser og blev hurtigt næsten populære blandt københavnerne, modsat preusserne som bevarede deres hovne væsen.

Dette maleri af Nicolai Francois Habbe (1827-1889) viser fanger i Kastellet i sommeren 1864. Fra venstre: en preussisk artillerist (1), derefter tre østrigere: en grenader fra Infanterie-Regiment Nr. 14

”Groshertzog von Hessen”(2), en infanterist fra Infanterie-Regiment nr. 6 ”Feldzugmeister Graf Coroni”(3) og en husar fra Husaren-Regiment nr. 9 ”General der Kavallerie Fürst Liechtenstein”(4) bevogtet af en dansk soldat fra Københavns Garnisons Bataillon. Tilhører Kastellets Venner og Historiske Samling.

- (1) Der var ingen egentlige preussiske artillerister blandt fangerne, men en enkelt fra Artilleriets Trainkommando (fange nr. 116, som var deserteret 23. juni 1864 ved Randers) så det er rimeligvis ham; bemærk han bærer sporer !
(2) Der var i alt 9 fanger fra dette regiment (nr. 21,22,23,24,40,46,47,48 og 49) hvoraf 1 desertør
(3) Der var i alt 5 fanger fra dette regiment (nr.20,25,33,45 og 55) hvoraf 4 desertører
(4) Der var i alt 5 fanger fra dette regiment (nr. 5,6,12,13 og 56) hvoraf 3 desertører.

Aviserne beretter:

Københavnerne er meget nysgerrige efter at se de i København værende krigsfanger, og masser valfarter daglig ud til Kastellet for at tage dem i øjesyn.... De små firskårne østrigere med deres hvide uniformsfrakker og grå kapper, ulaner, sortklædte med en chakot, der prydes af en vejende hestehale, de blå husarer, hvoraf adskillige er temmelig bredskuldrede af så let kavaleri at være, karmoisinrøde preussiske artillerister og højrrøde ditto gardehusarer samt zithenske husarer, røde med hvide snore – det er et optog, som til en maskerade; de stirrer fra Kastelspynten ud over Langelinie og Sundet og Jenserne står og ser på dem, se og se, som om de skulle tabe både næse og mund (Ålborg Stiftstidende 8. april 1864 o.fl.)

Om søndagen er det for ”Hr.Sørensen og familie” en meget yndet spadseretur at gå ”ud til Kastellet og se på tyskerne”, og disse synes aldeles ikke at være utilfredse med således at være genstand for den offentlige opmærksomhed. De have allerede sluttet adskillige bekendtskaber - vel just ikke eliten af – det smukke køn, som navnlig er stærkt repræsenteret blandt det nævnte søndagspublikum og medbringer cigarer, appelsiner og andre luksusartikler. Også de fangne officerer ser man hyppigt spadserere i dameselskab på kastelsvolden, hvor nu kun det med Tegn (adgangskort) forsynede publikum har adgang. (Århus Stiftstidende 11. april 1864 o.fl.)

Aviserne har flere lignende vidnesbyrd. I forbindelse med et planlagt, men afsløret, flugtforsøg blandt de preussiske fanger, siges det bl.a.:

Sandsynligvis var de blevet kede af den overordentlig humane behandling, de nyder her, da de ikke har andet at bestille end at lade sig beskue af nysgerrige københavnere, spise, drikke og sove.

Da fangerne havde yttret ønske om at se Tivoli, blev der indgået aftale mellem Kastellets kommandant og Tivolis bestyrelse om et besøg onsdag den 22. juni kl. 9-12. I samlet flok marcherende de til Tivoli med en ubevæbnet eskorte af en officer og nogle underofficerer. I Tivoli blev de modtaget med hornmusik leveret af musikdirektør Balduin Dahls musikkorps og i et par af beværtningsteltene udskænkedes gratis øl. (Dags-Telegraphen 23.juni 1864 o.fl.)

Det samlede antal fanger er lidt vanskeligt at opgøre, da antallet skiftede næsten daglig. Den første fortegnelse (opslag 51-71) rummer som sagt navne på 62 fanger fra det østrigske kejserdømme (incl. Ungarn og Italien), hvoraf 24 blev frigivet/udvekslet med danske fanger før medio marts 1864. Hele 34 af fangerne var overløbere/desertører. Tilsvarende var der 128 fanger fra det preussiske kongerige (incl. Polen), hvoraf 10 blev frigivet/udvekslet før medio marts 1864. Kun 7 af fangerne var overløbere/desertører, hvilket tyder på at moralen, eller snarere mandstugten, var højere blandt preusserne.

Hertil skal imidlertid lægges et antal fanger som var sårede og derfor indlagt på hospital/lazaret. De indgår først i fangelisterne ved udskrivning når de var helbredt, og nogle kom aldrig i Kastellet.

De fleste fanger var kavalerister (husarer, dragoner, ulaner) , typisk taget til fange i forskellige rytterfægtninger med danske dragoner (Vorbasse/Skjødegaard 29/2, Hjortsballe Kro 3/3) og ved strandhugst (Assendrup 29/39 samt Aarøes Strejfkorps). En enkelt større gruppe infanterister blev taget til fange ved preussernes første mislykkedes forsøg på at storme Dybbølstillingen.

Preussiske fanger, øjensynlig husarer, foran Nordre Magasin i Kastellet. To danske vagtposter.
Tegning af Godfred Christensen 1864. Privateje

Den største gruppe fanger var overløbere/desertører.

Fange nr. 13 (fra Husar-Regiment nr. 9, ungarer) havde forladt sit regiment i nærheden af Vejle og var efter nogle dages omflakken kommet over til Fyn, hvorfra han sendtes til København. Som årsag til desertationen angav han "had til tyskerne, hvem han ikke ville hjælpe til at bekæmpe et så frit og dygtigt folk de danske" (Viborg Stiftstidende 24. marts 1864)

Fra Odense berettes 18. marts om samme:

"En ungarsk husar, overløber, bragtes i går eftermiddags hertil. En stor mængde mennesker flokkede sig selvfølgelig om ham, da han, ledsaget af en vagtmester, passerede gaderne. Han så

meget tilfreds ud og forsikrede, at ungarerne ikke i mindste måde interesserede sig for at slå mod de danske, men allerhelst ville løbe over til os, når de blot kunne komme afsted dermed.” (Thisted Amtsavis 29. marts 1864 efter Fyns Avis)

For få dage siden indtraf her til Viborg 2 østrigske desertører (bøhmere), der skulle have sagt, at de ikke ville kæmpe for Østrig i en så uretfærdig krig. De er afsendte videre herfra til København (fangerne nr. 15 og 16 fra 35. Infanteri-Regiment ”Graf Klevenhüller”) (Viborg Stiftstidende 24. marts 1864)

Mange af de østrigske fanger slap ret hurtigt ud af Kastellet og kom i arbejde hos forskellige håndværksmestre i København (stenhugger, galvanoplastiker, skrædermester, stokkefabrikant, gipser, skomager m.fl.) eller i møller og landbrug i Københavns omegn. En (fange nr. 32 fra 22. Jæger-Bataillon) udrejste over England til Amerika), en anden (fange nr. 52, ukendt regiment) blev ansat ved de (danske) vestindiske tropper.

Preussen glemte heller ikke sine fanger. Den 11. marts 1864 modtog kommandantskabet et brev fra generalfeltmarskal Wrangel vedlagt 300 preussiske daler kurant med følgende brev:

An die Kaiserlich Oesterreichsen und Königlich Preußischen Kriegs-Gefangenen in Kopenhagen.

Ihr Oesterreicher und Preußen, meine lieben Kammeraden, die ihr Ehrenvoll in Kriegs-Gefangenschaft gerathen seid –ich grüße Euch von Herzen und sende in dem Wünche Euer hartes Loos in Etwas zu erleichtern beifolgende drei Hundert Thaler Preußich-Courant. Gekdenkt des 22ten März !

Pengene blev uddelt blandt fangerne på kong Wilhelms fødselsdag den 22. marts.

Rytterfægtningen 29. februar 1864 ved Skødebjerggaard syd for Vorbasse og en sidegevinst 30. marts 1864 ved Hjortballe kro

Fægtningen stod mellem 3. Dragonregiments 5. eskadron under ritmester Edgar Even Moe og 1. Westphaelische Husaren Regiment nr. 8, 4. eskadron.

Trods preussisk overmagt endte fægtningen i dansk favør med 34 fangne husarer incl. 7 sårede, hvoraf 1 afgik ved døden og blev begravet i Grindsted. De kan med to undtagelser alle findes i (opslag 51-71). Hertil kom 22 heste og en mængde våben, bl.a. tændnålskarabiner (bagladere) som blev studeret med særlig interesse. De sårede er dog først tilgået Kastellet efter udskrivning og den døde mangler naturligvis helt. Blandt fangerne var en enkelt officer, sekondløjtnant Carl Hælmigk (fange nr. 1, opslag 74). Han afgik fra Kastellet til Als den 26.marts 1864 for at udveksles med en dansk officer i preussisk fangenskab.

Det var det største antal fjendtlige fanger taget i en enkelt kamp i hele krigen 1864.

En måned senere, den 30. marts 1864, var der endnu en fægtning, hvor 6. Dragonregiment overrumplede et preussisk kommando af 1. Westphaelische Husaren Regiment nr. 8, 4. eskadron og tog 10 husarer til fange, heraf en såret, ved Hjortsballe Kro i Give sogn. Også disse kan alle findes i fangelisterne.

Maleri af Frederik Karl Kristian Reistrup (1863-1929) fra 1911. Solgt i april 1991 Boyes Auktionshus. Maleriet er naturligvis kunstnerens opfattelse, men det skønnes at give et nogenlunde realistisk billede af rytterfægtingen ved Vorbasse.

Officielt

Nr. 21
1864

Fortegnelse
over gjorte Fanger c 29 Februar 1864. af 3 Reg. Reg. 5. Eskadron

Liebhaut	Kaelmigt
Regiments	Fiejer / Officers Officant / med Officiergang
Lazarethhjælper	Liege. / med Underoff. Rang.
Underoff.	Beckmann
"	Not.
"	Neckelmann
"	Struick
Trömpeter	Schaltz
"	Kammelt
Underoff.	Möller
"	Kottsieper
"	Albrechtsmyer
"	Cardes
"	Westmann
"	Linnemann
"	Keymyer.
Hörsar	Brüne
"	Wiöff
"	Schütter.
"	Isenbeck.
"	Wilms
"	Schmidt
"	Möller
"	Crik
"	Pelle.
"	Schilde.
"	Votte.

Indstet c 29 Februar 1864.

Moe

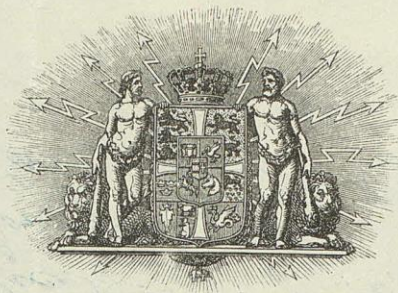
Ritmester
Objeitant

forreg. sine 7/3

Regimentschef af 5. Eskadron

Ritmester Moes fortegnelse over fanger fra Vorbasse. Listen er ikke helt komplet, idet de sårede mangler (opslag 3)

Telegraphstation

Kjøbenhavn.

TELEGRAM N°. 33

Indleveret i *Horsens* den *2/3* 1864 7 T. 28 M. kvædet
eftern.

Kommandanten - Citadellen
Kjøbenhavn

Følge Ordre fra 4de Armeedivision afgaar underkønnede imorgens tidlig kl 5 fra Horsens pr Dampskib til Korsør og Kjøbenhavn om muligt med Middags-

toget, førende en Transport Fangere.

1 Officer, 1 Officersaspirant 25
Underofficerer og Menige, samt besatte
1 Underofficer og 8 Menige

Boalth
Sec Luit af 6te D Regmb.

Telegram om fangernes transport til København (opslag 5)

28. marts 1864 Dybbøl

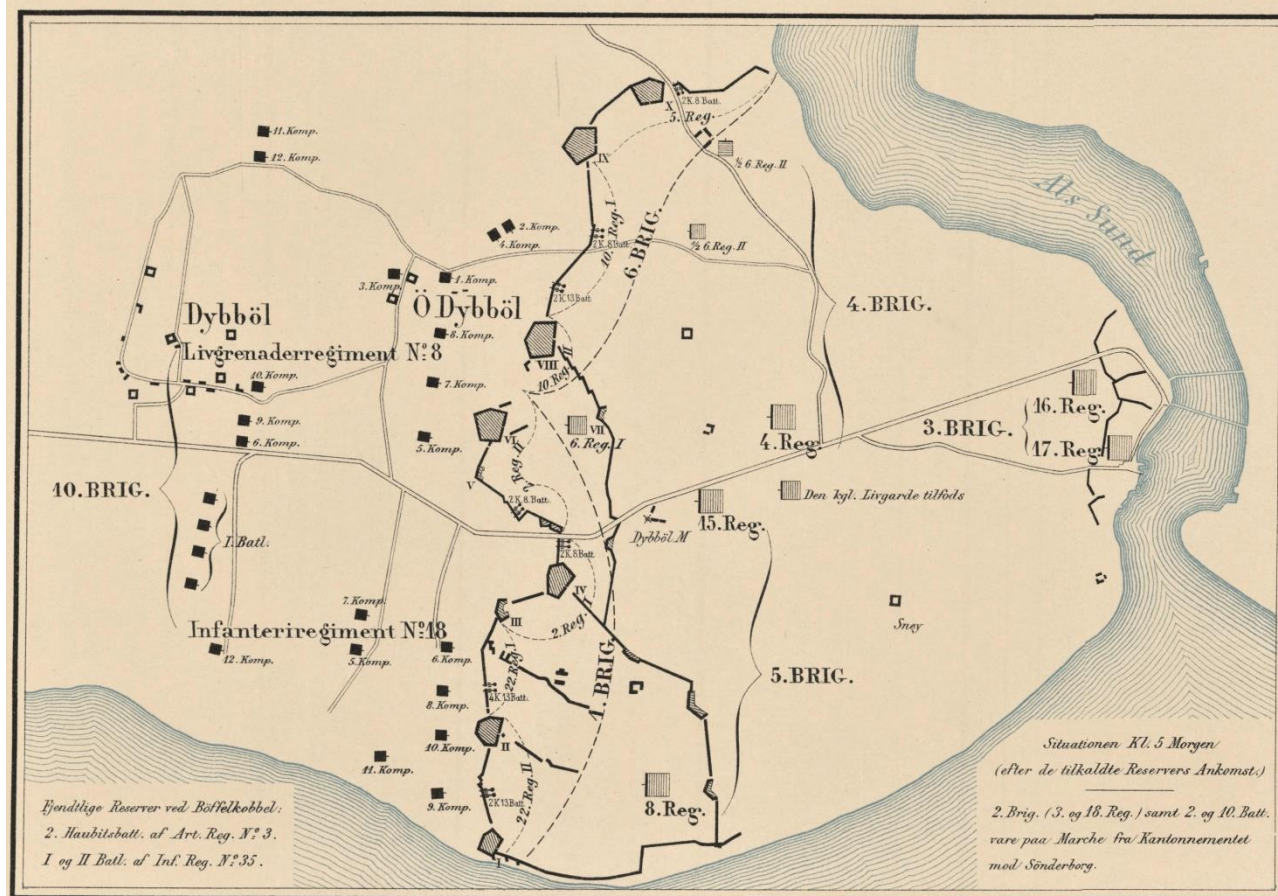
Xylografi i Illustreret Tidende 10. april 1864 efter tegning af Otto Bache.

Natten til den 28. marts forsøgte preusserne at storme Dybbølstillingen med to regimente: Livgrenaderregiment nr. 8 og 1. Posenske (Brandenburgske) Infanteriregiment nr. 18. Sidstnævnte var nylig ankommet fra Berlin og havde ikke været i ilden før; måske var de heller ikke helt pålidelige som man senere vil se.

18. Regiment gik mod skanserne I-III men blev mødt af en voldsom kardæskild og bag skanserne lå det danske 22. Infanteriregiment. Prøjserne søgte dækning i en slugt foran skanserne men blev snart beskudt fra panserbatteriet "Rolf Krake" fra Vemmingbund og mistede dermed den sidste lyst til at gå på. De lod sig uden videre tilfangetage af løjtnant Peter Ludvig Wørmer og overkommandersergent (regimentsskriver) Johannes Christian Klement Klint, begge af 22. Infanteriregiment. 1 officer og 24 underofficerer, alle usårede, måtte marchere til Sønderborg i fangenskab.

Hertil kom to sårede officerer fra Livgrenaderregiment nr. 8 som var gået mod skanserne IV-VIII.

Skizze til Kampen d. 28. Marts.

Kort i Generalstaben: Den dansk-tydske krig i 1864, bd II

Journalisten P.V. Grove fortæller i "Dagbladet" :

Fjendens tab må have været overordentlig stort. Man så tydeligt hele dynger af hans døde og sårede ligge foran værkerne. Hertil indbragtes 5 døde og 6 sårede preussiske menige, 3 sårede og 1 ikke såret officer og 24 fangne menige. Disse var alle fra Posen og var sjæleglade over at være blevne fangne. De sang og lo, spiste flæsk og drak brændevin med vore jenser og var i den mest levende konversation med deres ledsagere, da de bragtes ind til byen. Her anvistes der dem foreløbig kvarter på Rådhuset, hvor underholdningen med soldaterne vedblev og traktementet fortsattes. Den fangne officer var derimod ikke så glad; tårerne randt ham ned ad kinderne, og hans ansigtsudtryk viste, at han følte fangenskabets bitterhed. De sårede preussiske officerer, som er indbragte hertil, er løjtnanterne Dummering og Zeckendorff af 1. Livgrenaderregiment og løjtnant Jasmund af 18. Brandenburgske Regiment.

Den samme iagttagelse gjorde Antonio Gallenga i "The Times":

De preussiske soldater viste en meget usømmelig glæde og drev løjer med den skam og fornedrelse, som var overgået dem. De er for størstedelen fra Posen.

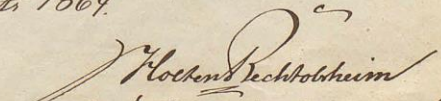
Fortegnelse

over gamle piske Krigsfangere, som atgaae fra
 Pladscommandantens Kaserne i Sønderborg til Lønnen
 Kaserne i Silkeborg Frederikshavn i Hjørring
 navn.

Løjtnant Kasberg af 18. Regiment

1.	Gefronides	Tatarka af 18 ^{de} Regiment	9 ^{de} Lønnen
2.	de	Christman	10
3.	Jens	Niedrich	9
4.	Sjølund	Wilschen	11
5.	"	Toulikstrij	11
6.	"	Maxur	9
7.	"	Mobs	11
8.	"	Karjumsstrij	9
9.	"	Refornna	9
10.	"	Allbrecht	10
11.	"	Nowetzstrij	10
12.	"	Michaelowitz	10
13.	"	Drzemala	10
14.	"	Baronowstrij	9
15.	"	Krzeszate	9
16.	"	Wisniewstrij	9
17.	"	Monkowstrij	11
18.	"	Kubiak I	10
19.	"	Dostal	11
20.	"	Kubiak II	9
21.	"	Bukomiat	9
22.	"	Makuszewstrij	9
23.	"	Schwermer	11
24.	"	Wotschke	9
25.	"	Lakner	9
26.	"	Triller	8

Sønderborg d 29de Marts 1864

 Oberstløjtnant: Pladscommandant

forpligtet for den 31/3/64

Ekspeditionen til Assendrup 29, marts 1864

Kaptajn Frederik Hannibal Edvard Harald Stockfleth (1829-1864) var kompagnichef i 20. Infanteriregiment. Han deltog i kampene ved Dannevirke og kom ved tilbagetoget til Sønderborg, hvorfra hans regiment blev overført til Fredericia. Her var han under belejringen og bombardementet og den påfølgende østrigske cernering (indeslutning).

Han foretog en recognosceringstur til nordsiden af Vejle fjord og fattede den idé at foretage en ekspedition for at genere de spredte fjendtlige styrker der.

Han fik Lundings samtykke til den risikable ekspedition som skulle udføres med skruekanonbåden Schrødersee med en jerntransportbåd på slæb.

Skruekanonbåden Schrødersee og en af flådens jerntransportbåde førte Stockfleth og hans kommando bestående af 2½ kompagni fra 19. og 20. Infanteriregiment samt 4 husarer fra Fredericia til Sandbjergvig, hvor styrken blev landsat. Skibene afgik mod Rosenvold, medens styrken med bøndervogne og til fods afgik over Klakring - Hornum - Ørum mod Assendrup – og lykkeligt tilbage fra Rosenvold med 22 fangne gardehusarer og 24 heste.

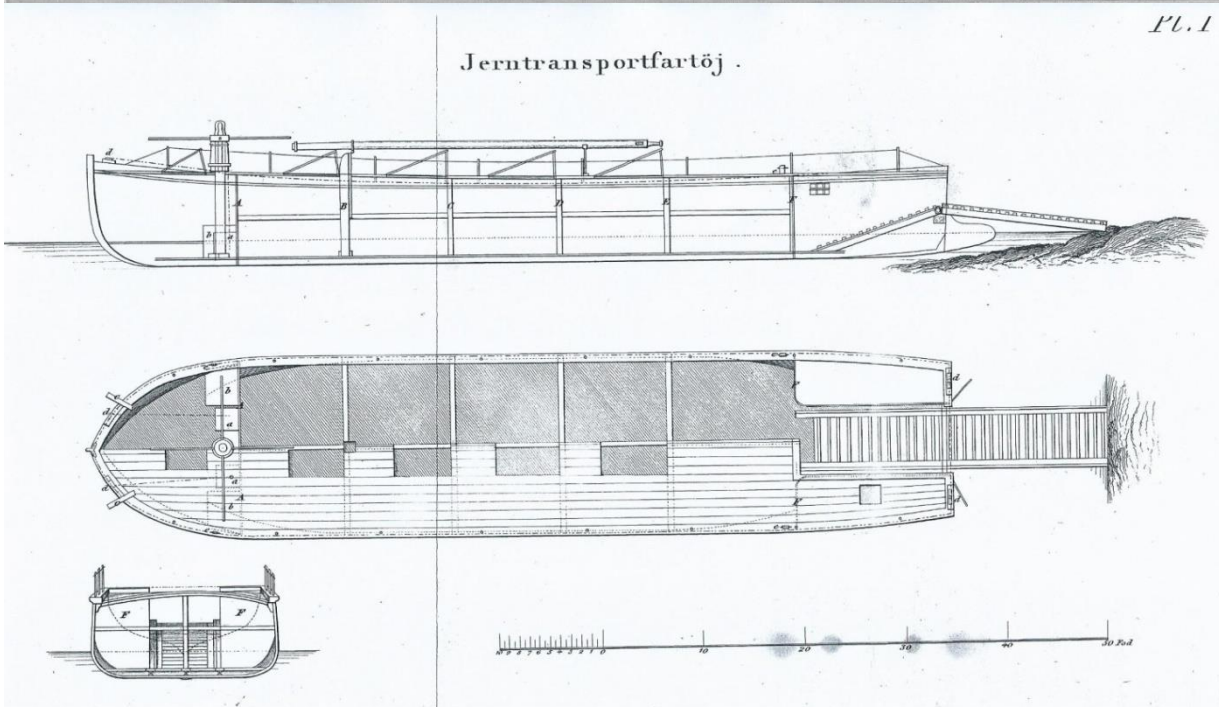
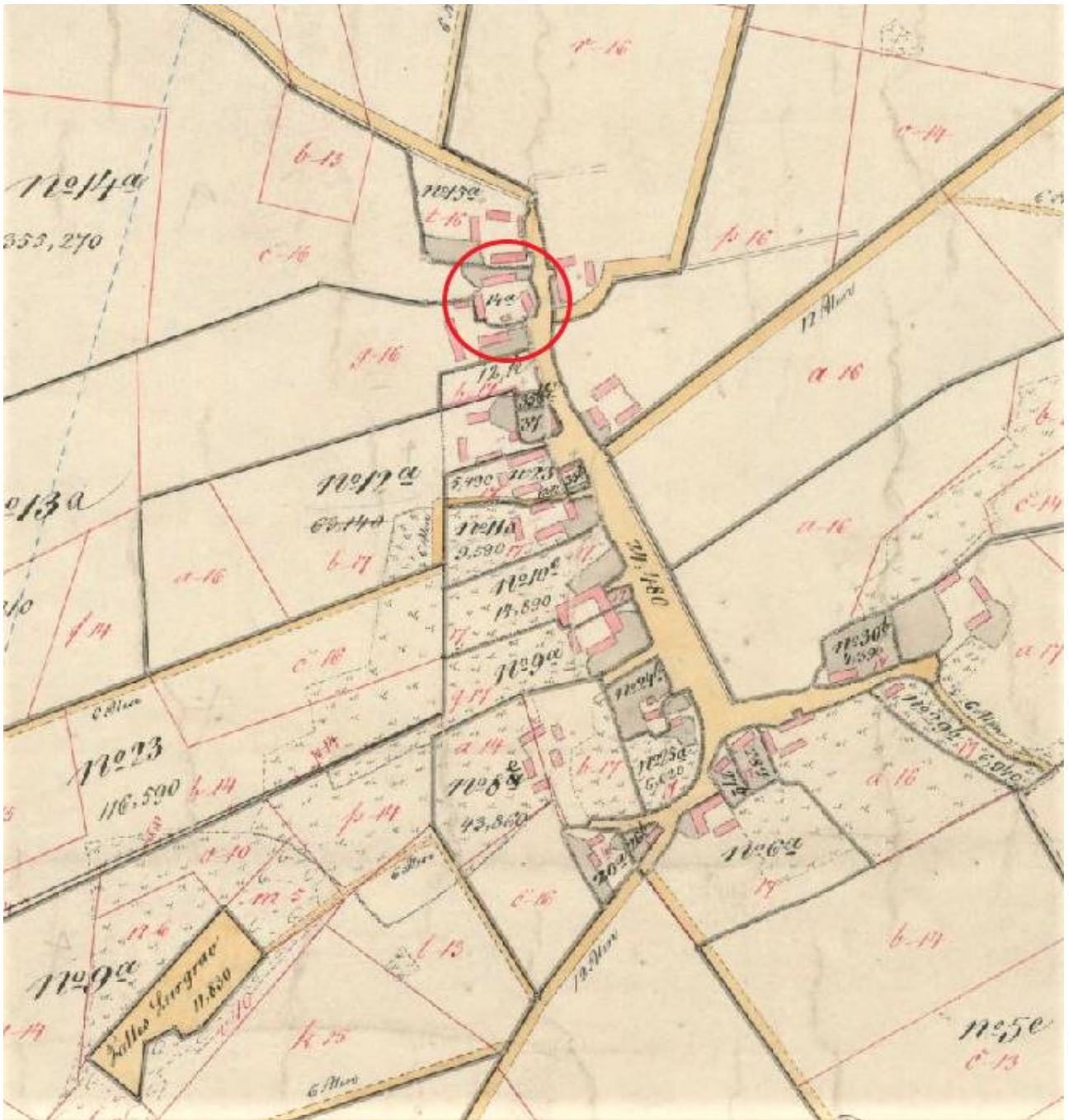

Foto ca. 1887 af søsterskibet Hauch på Holmen i København. I baggrunden skruefregatten Sjælland og panserskibet Iver Hvitfeldt (Nationalmuseet), samt planche med jerntransportbåd fra Bestemmelser for Ind- og Udskibning af Tropper m.m. , 1855

En af husarerne, trompeter Louis Kuppe, havde et skudsår i højre ben, og blev indlagt på Garnisonshospitalet ved ankomsten til København. En anden lettere såret, gefreiter Rudolf Friedrich Appel, blev indlagt på lazarettet i Kronprinsessegades Kaserne

Udsnit af matrikelkort over Assendrup (Engum sogn) fra 1862. <https://hkpn.gst.dk>

Overfaldet fandt sted på gården matr. nr. 14 a tilhørende gårdejer Søren Nielsen Lund, hvor de fleste gardehusarer var indkvarterede. Som hævn afbrændte preusserne gården.

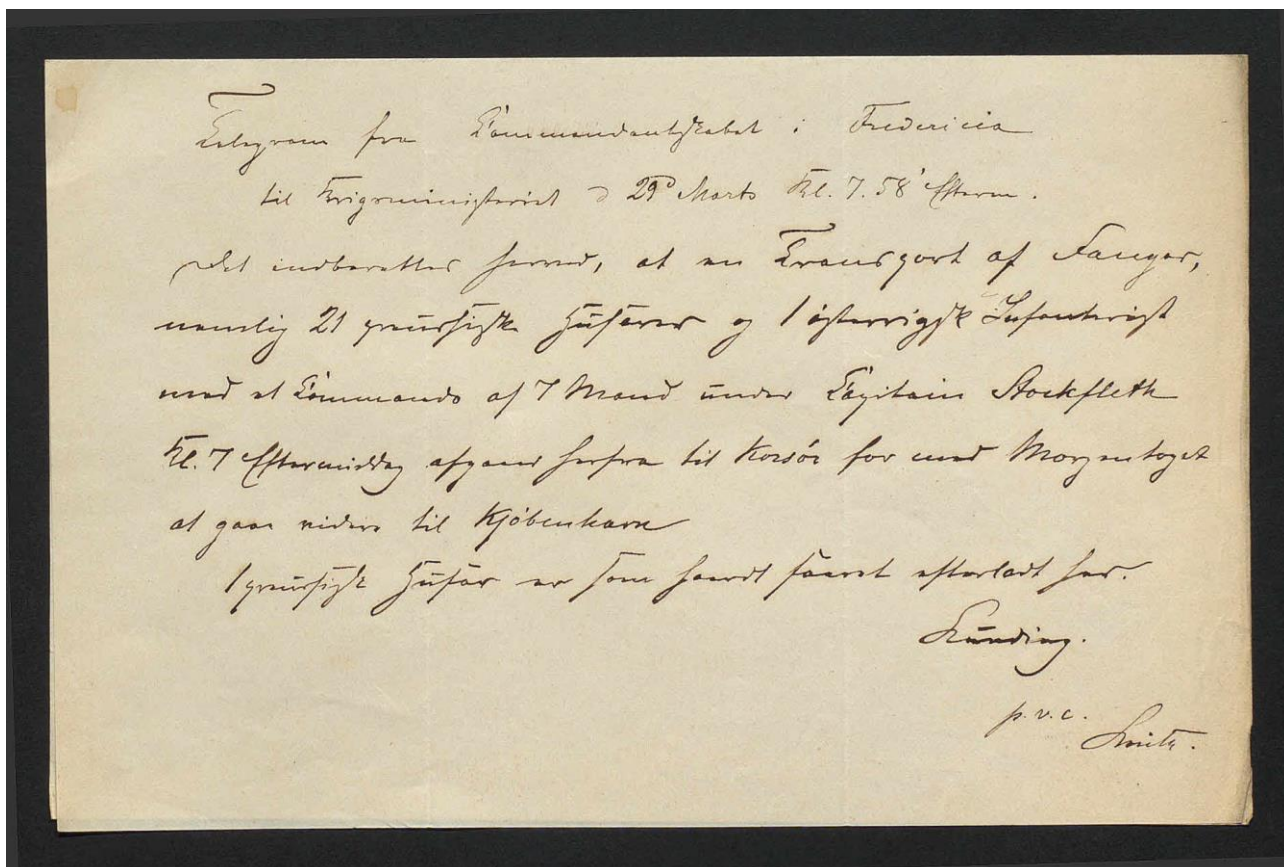
Aviserne berettede om "Preussernes Voldshandlinger i Bjerre Herred" bl.a.

Da de preussiske husarer var blevne fangne i Assendrup, omringede en større afdeling preussere den gård, hvori tilfangetagelsen var sket og begyndte at stikke ild til den. Først omringede de 3

udhuse for at forhindre, at kreaturer, vogne og deslige blev frelste, og de havde da også den tilfredsstillelse at se det hele blive et bytte for luerne. Imidlertid havde gårdens beboere slæbt en del bohavede ud af stuehuset, som jo også skulle afbrændes, for dog at frelse en del af deres ejendom. Det hjalp dem imidlertid ikke noget. (Horsens Avis 7. april 1864 efter Dags-Telegraphen)

Tysk gengivelse af overfaldet i Assendrup. Tegneren har tydeligvis ikke haft meget begreb om hvordan en typisk dansk bondegård så ud! Xylografi efter tegning af August Beck i Illustrirte Zeitung nr. 1085, 16. april 1864

Koncept til telegram fra kommandant Lunding til Krigsministeriet (opslag 7) om transport af de fangne gardehusarer samt en fangen østriger fra Fredericia til Korsør (pr. skib) og derfra med tog til København. Stockfleth fik selv æren af at eskortere sine fanger på rejsen.

De fangne husarer blev naturligvis afvæbnede og kaptajn Stockfleth beholdt selv en af sablerne. Den findes i dag på Fyns Militærhistoriske Museum i Odense. Skede og sabel er nummerens: G.H. 4. 144 (Garde Husaren Regiment, 4. Eskadron, våben nr. 144. Stemplet på klingens lige under parerkurven: P. D. L. er fabrikanten Peter Daniel Lüneschloss i Solingen, som var storleverandør af blankvåben til den preussiske hær.

Billedet stammer fra Niels Elsborgs artikel: Frederik Hannibal Edvard Harald Stockfelth – officer og samler af krigstrofæer, i Våbenhistorisk Tidsskrift nr. 5, 2017.

Museerne i Fredericia har - om muligt - et par endnu mere interessante minder fra overfaldet i Assendrup:

En uniformsjakke (såkaldt Attila) og en sabeltaske med kong Wilhelms kronede monogram. På grundlag af mærker og en indsyet "navneseddel" kan det konstateres at effekterne har tilhørt menig husar Karl August Wurst ved Garde Husaren Regiment, 4. Eskadron, født 7. december 1841 i Smilovo (i nuværende Polen) og indtrådt i tjenesten 1. oktober 1862 og som netop kan genfindes blandt de fangne fra Assendrup i fangelisterne fra Kastellet (Opslag 64)

Museerne i Fredericia, mus.nr. 1994-298 og 060140X0001

Effekterne tilgik museet i 1989 fra en vis Hans Andersen Lunding i Aabenraa, men hvor han havde erhvervet dem og hvorfor han valgte at aflevere dem netop til museerne i Fredericia er uvist. Han har næppe kendt noget til overfaldet i Assendrup.

Hvad skete der med fangerne ?

Mellem parterne var det aftalt at den 30. juni 1864 kl. 2 eftermiddag skulle de tyske og østrigske fanger udveksles på Dybbølbanke med et nogenlunde tilsvarende antal danske fanger. Som bekendt gik preusserne natten mellem den 28.-29. juni over Alssund og erobrede Als. Det medførte selvfølgelig nogle ændringer i planen.

Fra dansk side havde man forberedt sig og sendt alle fanger, i alt henved 130 mand fra Kastellet med toget til Korsør hvorfra de måtte returnere.

De tyske fanger, som skulle have været udvekslede i går middags ved Dybbølbanke, var allerede i forgårs ankomne til Korsør, men kunne på grund af dagens ulykkelige begivenhed der havde taget alle transportfartøjer i beslag, ikke blive transporteret videre. De måtte derfor føres tilbage og

ankom i forgårs aftes med det ordinære aftentog hertil. Det syntes ikke, at de var synderlig bedrøvede herover. (Dags-Telegraphen 1. juli 1864)

Fra tysk side havde man gjort tilsvarende foranstaltninger og havde transporteret 172 danske fanger fra Magdeburg til Hamburg-Altona.

Udvekslingen blev gennemført den 6. juli i Høruphav.

Et dansk skib kom i sigte under parlamentærflag, lagde bi og sendte en båd med parlamentær (husar) i land. Fra preussisk side gik løjtnant v. Rosenberg samme i møde. Efterat de brugelige formaliteter var tilendebragte, kom skibet ind til strandbredden og de fangne blev udvekslede mand for mand, Der var 128 preussere (mest kavaleri, enkelte infanterister og jægere) og østrigere. Et kompagni infanteri og et musikkorps var tilstede ved denne militære akt. Af de udvekslede danske fanger græd nogle. (Horsens Avis 9. juli 1864 efter Hamburger Nachrichten)

Dampskibet Mercur som havde bragt de danske fanger til Als fortsatte efter udvekslingen til Svendborg, hvor det ankom den 7. juli kl. 4 morgen. Med ombord kom liget af oberst Theodor Christian Faaborg, som var død den 1. juli på det preussiske lazaret i Øster Snogebæk af sine sår ved kampen om Als. Fra preussisk side blev der ved ligets bortførelse givet en tredobbelt geværsalve. I Svendborg blev liget af brand-og politikorpset båret til St. Nicolai kirkes kapel, for senere af føres til familiebegravelsen i Dalum ved Odense. Dampskibet fortsatte kl. 5 med de frigivne fanger til København. (Fædrelandet 8/7 1864 og Sydnyenske Tidende 11/7 1864)

Der var således ikke flere fanger tilbage i Kastellet, men krigen var endnu ikke slut. Fra Aarøes Strejfkorpsets indkom endnu et mindre antal fanger fra Strejfkorpsets strandhugster, men deres fangeophold blev ret kortvarigt.

Sønderborg i august 2021

Erik Housted